

88 WPISÓW NA KRAJOWEJ LIŚCIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Posted on 13 lutego 2024

29 stycznia 2024, decyzją ministra kultury i dziedzictwa narodowego, Bartłomieja Sienkiewicza, na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wpisano trzy nowe elementy żywego dziedzictwa: pochód inauguracyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego, procesję z figurami podczas odpustu św. Rocha w Dobrzeniu Wielkim i Święto Ogniove w Żorach. Tym samym Krajowa lista liczy 88 wpisów dokumentujących żywe tradycje, zwyczaje i umiejętności przekazywane z pokolenia na pokolenie.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest tworzona od 2013 roku. Wpisując na nią polskie tradycje, przekazy ustne, zwyczaje, obrzędy czy wiedzę związaną z rzemiosłem, realizujemy postanowienia Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony dziedzictwa niematerialnego.

Decyzję o wpisie podejmuje minister kultury i dziedzictwa narodowego na wniosek grup, wspólnot i organizacji pozarządowych, czyli depozytariuszy danego elementu dziedzictwa, na podstawie rekomendacji Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

W styczniu 2024 roku, na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajduje się już 88 wpisów.

Najnowsze z nich dotyczą pochodu inauguracyjnego na Uniwersytecie Jagiellońskim, procesji z figurami podczas odpustu św. Rocha w Dobrzeniu Wielkim i Święta Ogniovego w Żorach.

Pochód inauguracyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego

Od końca XIX wieku do dziś w Krakowie nieodłącznym elementem ceremonii inaugurującej nowy rok akademicki jest pochód profesorów w tradycyjnych togach, który wyrusza z Collegium Maius na miejsce głównej uroczystości do Auditorium Maximum, miejsca corocznej immatrykulacji studentów.

Jeden z najstarszych znanych opisów tego pochodu opisuje inaugurację otwarcia gmachu Collegium Novum w 1887 roku, kiedy to

członkowie Senatu Akademickiego zbierali się w Sali Senackiej. Następnie, ubrani w togi, udawali się w porządku hierarchicznym do kolegiaty św. Anny. Najważniejsi szli na końcu, a orszak zamykał rektor. Początkowo pochód był niewielki, podobnie jak sam Senat, który składał się z zaledwie trzech przedstawicieli z czterech wydziałów.

Obecnie w pochodzie uczestniczą przedstawiciele, wszystkich szesnastu wydziałów uczelni, a każdy profesor nosi togę o kolorze symbolizującym jego wydział (np. brązowy dla Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, zielony dla Wydziału Biologii, żółty dla Wydziału Chemii). Przed każdym wydziałem i przed rektorem idzie wyznaczony pedel, zwykle związany zawodowo z daną jednostką, niosące berło wydziałowe lub rektorskie.

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Inauguracja roku akademickiego 1931-1932 na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Procesja z figurami podczas odpustu św. Rocha w Dobrzemiu Wielkim

Podczas uroczystości odpustowych św. Rocha w Dobrzemiu Wielkim, procesja z figurami stanowi centralny punkt obchodów. Miejscowy kościół przyciąga, co roku pielgrzymów z pobliskich miejscowości, modlących się o zdrowie, urodzajne plony i opiekę nad inwentarzem.

Święty Roch, jak podają pątnicy z Fałkowic, był dla ich przodków orędownikiem w czasie zarazy i chorób. Jest też patronem bydła i

pasterzy.

Odpust ku czci św. Rocha, pierwotnie obchodzony 16 sierpnia, został przeniesiony, po II wojnie światowej, na niedzielę po tej dacie. Tradycyjnie, w dniu odpustu, liczne procesje wiernych z miejscowości takich jak Popielów, Sławice, Niewodniki, Łubniany, Chróścice i Fałkowice, przybywają do Dobrzemia Wielkiego.

Po zakończeniu uroczystości, orkiestra dęta daje krótki koncert, a grupy z figurami rozchodzą się do swoich domów. Dodatkowo, uroczystości odpustowe są okazją do koncertów orkiestr dętych i prezentacji regionalnych strojów. Nie brakuje też kolorowych straganów oferujących regionalne przysmaki, takie jak makrony, oblaty czy szkłoki. Wszystko to tworzy wyjątkową atmosferę tego wydarzenia.

Procesja z figurami, Niewodniki, fot. zbiory prywatne H. Gwóść

Święto Ogniove w Żorach

Historia Żor zaznaczona jest licznymi pożarami. W wielu historycznych opracowaniach często podkreśla się, że słowo "żar" stanowi

źródłosłów nazwy miasta.

Po jednym z pożarów, który miał miejsce 11 maja 1702 roku, mieszkańcy Żor złożyli uroczystą obietnicę, że co roku będą celebrować Święto Ogniove. Tego dnia pożar wybuchł pół godziny przed północą. Całe budynki w otoczeniu rynku uległy zniszczeniu.

Ślubowanie, złożone przez mieszkańców Żor w 1702 roku, jest sumiennie przestrzegane do dziś. Początkowo, procesje prawdopodobnie przemierzały wąskie uliczki wzdłuż istniejących wówczas murów obronnych. Uroczystości rozpoczynały się nabożeństwem, po którym procesja kierowała się na Rynek, gdzie na jego czterech rogach odbywało się błogosławieństwo monstracją z Najświętszym Sakramentem. W czasie procesji na czele maszerowali mieszkańcy wraz z władzami miejskimi.

W okresie okupacji Niemcy zakazali procesji obawiając się antyniemieckich protestów. Mieszkańcy wówczas przepowiadali klęskę pożaru, która się spełniła 24 marca 1945 roku, gdy Żory zostały zniszczone w trakcie walk radziecko-niemieckich. Pożar spowodowany ostrzałem artyleryjskim trwał trzy dni, niszcząc 82 procent zabudowy miejskiej.

Odbudowa Żor po wojnie trwała długo, ale pierwsza procesja po wojnie odbyła się już w roku 1946. W okresie walki władzy ludowej z Kościołem, obchody Święta Ogniovego w tradycyjnej formie zostały przerwane. Dopiero w 1957 roku, po październikowej odwilży, nowy proboszcz parafii, ks. dziekan Adam Bieżanowski, uzyskał zgodę na procesję wokół Rynku, która odbywa się nieprzerwanie do dziś.

W okresie PRL-u Święto Ogniove przekształciło się w święto kościelne, z mszą i procesją wieczorną. Jedynie Ochotnicza Straż Pożarna i organizacje rzemieślnicze brały udział w procesjach.

Współcześnie Święto Ogniove rozpoczyna się od uroczystości religijnych, a potem następuje część świecka, z koncertem na miejskim rynku. Udział w nim biorą liczne delegacje, w tym prezydent miasta, wójtowie, burmistrzowie, radni, poczty sztandarowe, grupy zawodowe, organizacje pozarządowe, oraz mieszkańcy i turyści.

Świątko Ogniwo, Żory, 1981 r., fot. autor nieznany, Kronika parafialna

Opis nowych elementów wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdują się na stronie niematerialne.nid.pl.